

I.V. TYUHA,
к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій,
M.A. OBERKO,
магістрант, Національний університет харчових технологій

Місце зернової галузі України у світовому землеробстві в умовах глобалізації

Проаналізовано стан та напрями розвитку зернової галузі України, визначено її місце у світовому землеробстві в умовах глобалізації, виявлено основних виробників зерна та проблеми зернової галузі України.

Ключові слова: зернова галузь, ринок зерна, виробництво, експорт, частка ринку.

I.V. TYUHA,
к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий,
M.A. OBERKO,
магістрант, Национальный университет пищевых технологий

Роль зерновой отрасли Украины в мировом земледелии в условиях глобализации

Проанализировано состояние и направления развития зерновой отрасли Украины, определена ее роль в мировом земледелии в условиях глобализации, выявлены основные производители зерна и проблемы зерновой отрасли Украины.

Ключевые слова: зерновая отрасль, рынок зерна, производство, экспорт, доля рынка.

I.V. TYUHA,
candidate of economic sciences, National University of Food Technologies,
M.A. OBERKO,
graduate student, National University of Food Technologies

The place of grain industry of Ukraine in the world agriculture in the conditions of globalization

The work analyses the state and trends of development of the grain sector of Ukraine, defined the second place in the world agriculture in the context of globalization, identified the main producers of grain and problems of grain industry of Ukraine.

Keywords: grain industry, the market of grain, manufacture, export, market share.

Постановка проблеми. Найважливішою складовою агропромислового комплексу є зернова галузь, що визначає основу економічної безпеки країни. Провідне місце у структурі аграрного сектору економіки України належить зерновому виробництву. Від рівня його ефективності та розвитку залежить добробут населення, національна продовольча безпека, експортні можливості країни. Крім того, Україна є одним із найбільших експортерів зерна в Європі, а утримання провідних позицій на міжнародній арені неможливе без системних заходів підвищення ефективності функціонування галузі, впровадження інноваційних технологій.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми, пов'язані з розвитком зернової галузі України, знайшли широке відображення в аграрній економічній літературі. До найбільш комплексних належать праці В.С. Жигadlo, Г.М. Підлісецького, Р.П. Саблука, В.В. Петриченка, Т.Ю. Приймачука, Н.Л. Рильської, Р.М. Скупського та інших.

Метою статті є визначення місця зернової галузі України в умовах глобалізації економіки, аналіз її стану та напрямів розвитку.

Виклад основного матеріалу. Зернове виробництво – це галузь, продукція якої завжди була, є і буде одним із найважливіших джерел багатства будь-якої держави. У світовому землеробстві зернові культури займали постійно домінуюче положення, а зерно й нині залишається найважливішим стратегічним продуктом сільського господарства.

Ринок зерна являє собою систему товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна, на засадах вільної

конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначенні цін, а також державного контролю за його якістю.

Аналіз тенденції розвитку аграрного сектору України в 2000–2013 роках дозволив виділити такі особливості:

- розвиток і домінування великих агрохолдингів у виробництві продукції рослинництва;
- концентрація сільськогосподарського виробництва на фоні зростання масштабів холдингів;
- скорочення числа дрібних і середніх виробників;
- зростання інтенсивності використання сільськогосподарських земель;
- використання новітніх технологій в площині землеробної техніки, високопродуктивного насіння, мінеральних добрив;
- розвиток власної інфраструктури зберігання зерна;
- чітка орієнтація на експортні ринки;
- домінування високорентабельних культур таких як: кукурудза, соняшник, рапс;
- вирівнювання сезонних цінових коливань на зернові та олійні культури;
- поступова відмова від державного регулювання у зовнішній торгівлі та перехід до його пом'якшених форм.

На міжнародній арені Україна вважається країною з величезним аграрним потенціалом, у розпорядженні якої якісні землі, близькість водних ресурсів і працьовите населення. Для успішного розвитку українського сільськогосподарського сектору і розкриття його потенціалу існують всі необхідні складові, однак вагомим стримуючим фактором переходу українського аграрного сектору на новий рівень розвитку виступає брак фінансування, який обумовлений нестабіль-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ною політичною ситуацією, ризиком капіталовкладень для потенційних інвесторів.

У 2013 році світове сільське господарство демонструвало зростаючі обсяги виробництва більшості видів сільськогосподарської продукції. Так, виробництво зернових у світі становило 1 млрд. 142 млн. т, у тому числі кукурудзи – 864 млн. т і пшениці – 692 млн. т. Ці обсяги є найвищим досягненням людства за всю практику землеробства на планеті. Світове виробництво зернових культур представлено на рис. 1.

Ринок зерна виступає системоутворюючим інтегрованим ринком АПК України зі значним виробничим та експортним потенціалом. Так, у 2013/2014 МР посівні площі зернових культур становили 58% загальнодержавних посівних площ, частка зерна в загальній вартості продукції рослинництва досягла 40%. На зернові й зернобобові культури припадає майже 76% від усієї структури продуктів харчування [1].

Виробництву зерна в Україні у 2008–2013 роках притаманним було коливання в обсягах, що представлено на рис. 2.

За різними оцінками, обсяг виробництва зерна в Україні коливатиметься від 65 до 80 млн. т в перспективі на 7–15 років [1].

В Україні нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для підвищення ефективності АПК, успішного його розвитку та подолання кризового стану в суміжних (тва-

ринницьких) галузях. Однак протягом останніх років обсяги виробництва постійно скорочувалися. Підвищення рівня ефективності виробництва зерна є найважливішим завданням, від вирішення якого залежить забезпечення конкурентоспроможності зернового підкомплексу і продовольчої безпеки країни. Розв'язання цієї проблеми повинно здійснюватися не тільки на державному, а й на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування [2].

Проаналізувавши нормативно-правову базу та сучасний стан ринку зерна в Україні, очевидно, що даний ринок є нестабільним з такими тенденціями і проблемами [1]:

- скорочення державних закупівель зерна і переорієнтація системи реалізації з державних на альтернативні канали збуту;
- значні зміни ринкових цін на зерно залежно від урожайності і сезонності виробництва, що чинить дестабілізуючий вплив на зернову галузь у цілому;
- поява на ринку великої кількості посередницьких структур, що диктують сільськогосподарським виробникам невідгідні цінові умови;
- значна частка бартерних операцій, обумовлена необхідністю розрахунків з підприємствами й організаціями за постачання нафтопродуктів, паливно-мастильних матеріалів, добрив, насіння;

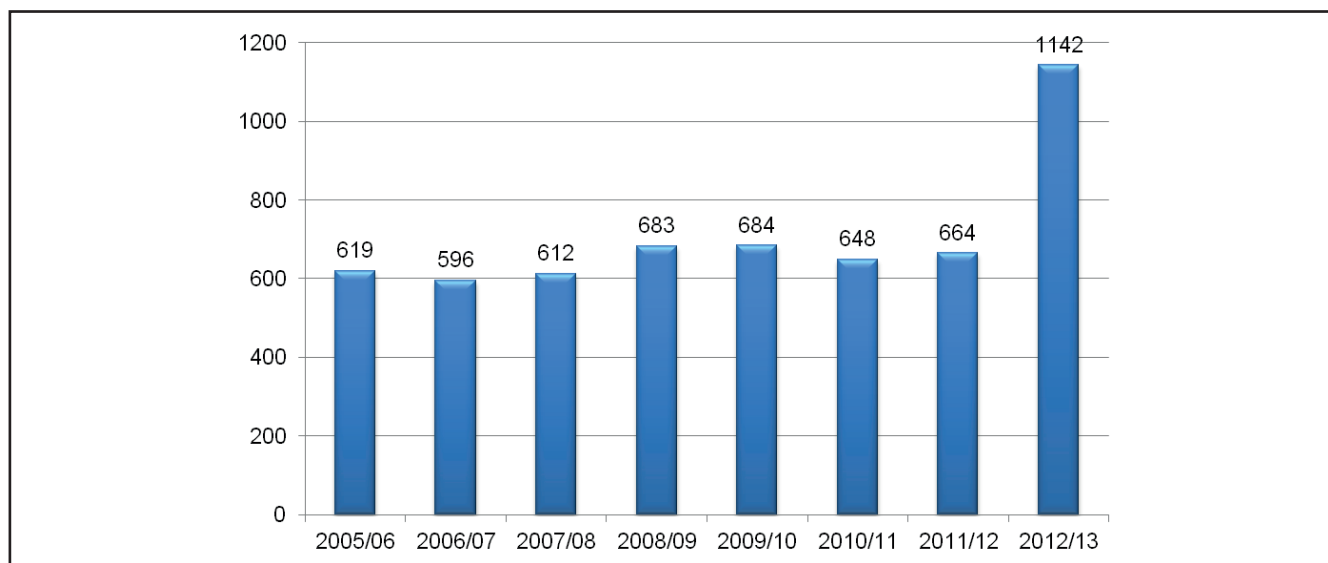

Рисунок 1. Світове виробництво зернових культур у 2005/06–2012/13 МР, млн. т

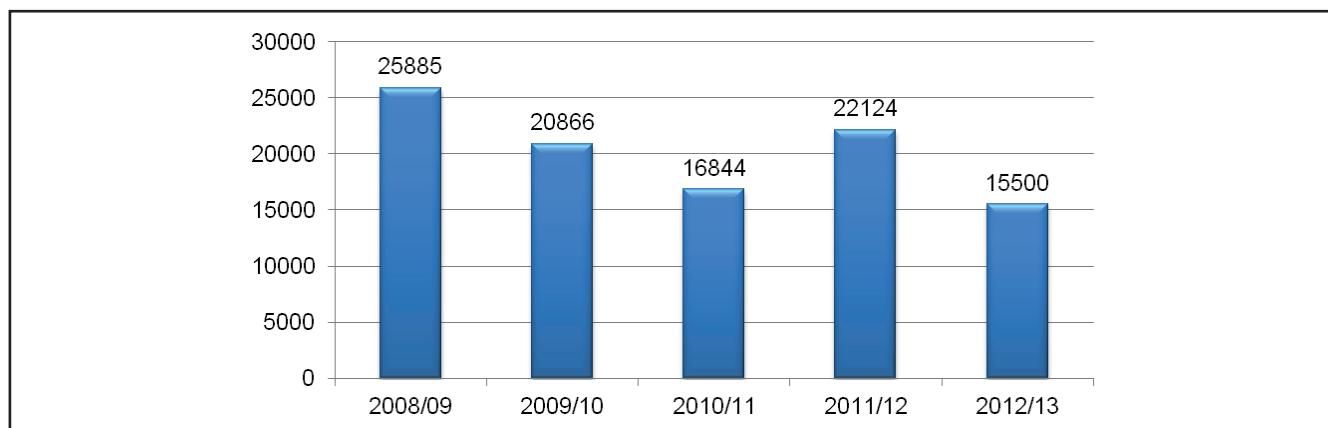

Рисунок 2. Динаміка виробництва зерна в Україні у 2008/09–2012/13 МР, млн. т

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

– слабка інформаційна прозорість ринку і, як наслідок, відсутність рівноважної ціни, що визначає реальний попит і пропозицію.

Пріоритетними кроками у вирішенні зернової проблеми є досягнення рівноваги попиту та пропозиції, удосконалення державного регулювання та механізмів підтримки виробництва, забезпечення виваженої цінової політики, нарощення експортного потенціалу, формування належної інфраструктури зернового ринку, тощо.

Для забезпечення ефективного функціонування зернового ринку в перспективі необхідно внести зміни до Податкового кодексу України в частині [4]:

- запровадження щорічних змін по справляння ПДВ і експортного мита залежно від зміни цінової кон'юнктури на світовому ринку зерна;
- впорядкування правил та механізмів митного регулювання експорту зернових культур;
- пільгового оподаткування експорту продуктів переробки зерна та підприємств переробки зерна на біоетанол;
- відміни податку на прибуток для підприємств, що переробляють зерно на біоетанол.

У подальшому при розробці цільових галузевих програм доцільне поетапне зниження митних тарифів з одночасним посиленням нетарифних методів регулювання і захисту внутрішнього ринку.

В основу тактики і стратегії митного регулювання аграрного ринку мають бути покладені інтереси країни, продовольчого забезпечення населення, формування дохідної частини державного бюджету.

Україна досить потужний експортер зернових культур. За обсягами експорту зерна Україні належить шосте місце у

світі (близько 7% від обсягу світової торгівлі), а за обсягами експорту ячменю країна вийшла у світові лідери (частка на світовому ринку становить 36%). Обсяги експорту зерна з України представлено на рис. 3.

Середній обсяг експортних відвантажень у сезонах 2004–2007 років становив 9,4 млн. т, в сезонах 2008–2012 років – 20,7 млн. т.

Основними експортерами українського зерна є як вітчизняні, так і транснаціональні компанії, серед яких «Нібулон», «Хліб Інвестбуд», «Кернел», «Луї Дрейфус Україна Лтд», «Альфред С. ТопферІнтернешенал», «Каргілл», «Серна», «Бунге Україна» та інші. На ці компанії припадає 59% відвантажень зерна [5]. Частки основних компаній – експортерів зерна представлені на рис. 4.

Найбільшими імпортерами українського зерна за підсумками 2012–2013 МР визнані Туніс (23% від сукупного експорту зерна з України), Сирія (20%), Кенія (19%), Ізраїль (17%) і Іспанія (10%). На інших імпортерів припадає 11% продажів українського зерна. Частка країн ЄС в імпорті українського зерна в минулому 2013 році перевищила 40%, проте в довгостроковій перспективі цей ринок не виглядає таким багатообіцяючим [5].

За підсумками 2012/2013 маркетингового року трійку лідерів у структурі експорту зерна становлять українські компанії «Хлібінвестбуд» (24%), «Нібулон» (21%) і «Дрейфус» (10%) [9].

Щорічно Україна експортує близько 45–50% врожаю зернових, а тому світовий ринок зернових відіграє ключову роль у розвитку тієї чи іншої культури в країні.

В експорті основних зернових культур Україна займає 1–6 місця у світі. Україна посідає четверте місце в експорті куку-

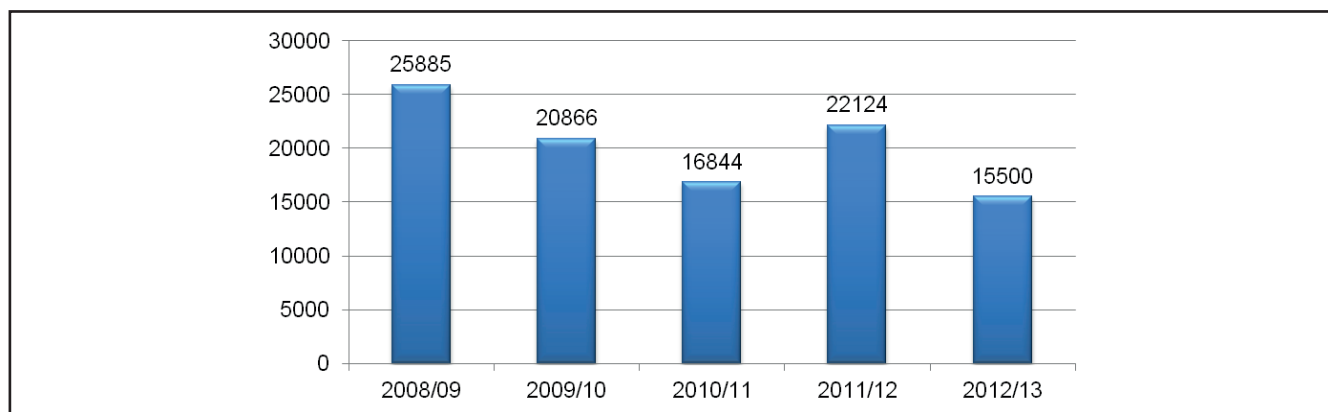

Рисунок 3. Обсяги експорту зерна з України у 2004–2013 роках

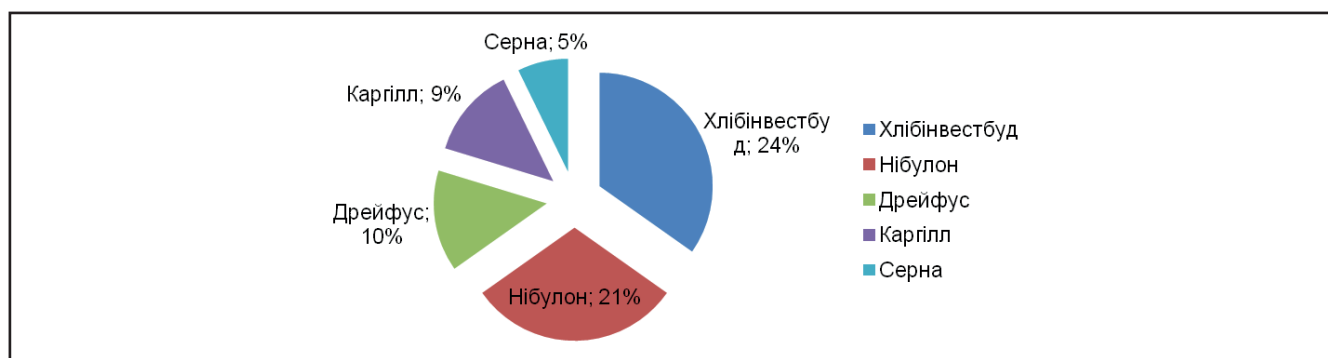

Рисунок 4. Основні компанії-експортери зерна 2012–2013 МР

рудзи у світі; 6–те – в експорті пшениці у світі; 5–те – в експорті ячменю у світі, а з експорту соняшнику і соняшникової олії – перше місце у світі.

За оцінками провідних експертів, поточні ринки збуту українських експортерів є практично повністю насиченими і мають низький потенціал зростання, а ось країни Азії, особливо Південно–Східної Азії, є дуже перспективними для наших експортерів у середній і довгостроковій перспективі [8].

Україна вже почала працювати в новому напрямі. Один з прикладів освоєння нових ринків – це, звичайно ж, укладання контракту та початок перших поставок зерна держаним трейдером ДПЗКУ для Китаю. Це один із найбільших споживачів у світі, і хоча частка України у 2013 році становила 3–4 млн. т кукурудзи, все ж до цього часу жодна країна більше зерна на «комуністичний ринок з елементами ринковості» поставити не змогла. Тут треба віддати належне як аграрному відомству, так і самій ДПЗКУ, яка забезпечує виконання домовленостей, і це зайвий раз підкреслює надійність українських постачальників [6].

У комплексі економічних заходів щодо стимулювання зовнішньої торгівлі зерном найбільш ефективним засобом є фінансове сприяння держави вітчизняним експортерам, у тому числі із залученням коштів державного бюджету, яке передбачає використання механізмів кредитування експорту, страхування експортних кредитів, надання державних гарантій. При цьому заходи щодо стимулювання експорту за рахунок коштів держбюджету повинні відповідати нормам і вимогам СОТ, що визначають прийнятий у світовій практиці порядок надання державної підтримки експорту [6].

Для обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності зерно–продуктового підкомплексу аграрного сектору необхідно здійснювати:

- достовірне об'єктивне оцінювання економічних процесів і явищ з урахуванням відмінностей кліматичних умов та якісних характеристик ґрунтів підприємств регіону;

- проводити комплексний аналіз із визначенням напрямів використання зерна, його якості, вмісту клейковини та білка, засміченості, вологості, інших якісних параметрів зерна [7].

Висновки

Таким чином, аграрна політика по створенню умов для ефективного функціонування зернового ринку повинна концентруватися на таких основних напрямках:

- створення більш ефективної системи податкового та митно–тарифного регулювання;

- створення системи моніторингу та прогнозування ринку, пошук перспективних ринків збуту та просування зерна на зовнішні ринки;

- стимулювання ринкового попиту та пропозиції на зерно;
- формування і функціонування інфраструктури ринку, системних та програмних підходів до розвитку ринку;

- захист інтересів вітчизняних товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- науково–технічне та інформаційне забезпечення розвитку ринку;

- захист економічної конкуренції та забезпечення прозорості ринку;

- формування необхідної законодавчої та нормативно–правової бази.

Список використаних джерел

1. Кириленко І.Г. Формування зернового ринку в Україні: стратегія розвитку / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 79–84.

2. Худолій Л.М. Розвиток ринку зерна в Україні / Л.М. Худолій // Економіка АПК. – 2013. – №9. – С. 59–66.

3. Про зерно та ринок зерна в Україні [Текст]: Закон України від 04.07.2002 №37–IV. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/37-15>

4. Податковий кодекс України від 21.04.2011. – Інтернет–ресурс: Сайт Державної податкової адміністрації України, [Електрон. ресурс] <http://www.sta.gov.ua>

5. Пристрасті по зерну [Електрон. ресурс] Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/component/content/article/32-2011-05-11-22-31-13/526-2011-07-04-10-14-09.html>

6. Тимошенко М.М. Стан та перспективи торгівлі України зерном на світовому ринку / М.М. Тимошенко // Всеукраїнський науково–виробничий журнал ЖНАУ Інноваційна економіка. – 2012. – №32. – С. 298–302.

7. Програма «Зерно України – 2015» [Електрон. ресурс] Режим доступу: www.uaan.gov.ua/sites/default/files/zerno.doc

8. Кондратюк О.І. Стан і перспективи розвитку зернового підкомплексу в умовах глобалізації / О.І. Кондратюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №6. – С. 37–42.

9. Державний комітет статистики України. Статистичний щорічник України за 2011 рік / [за ред. О.Г. Осауленка]. – К.: Держ. ком. статистики України, 2011. – С. 91.

удк 330.341.424

В.Л. ВАКУЛЕНКО,
к.е.н., Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

Основні аспекти становлення та розвитку індустріальних парків в Україні

У статті розкрито аспекти становлення та розвитку індустріальних парків в Україні. Визначено роль індустріальних парків в інвестиційній привабливості економіки держави, значення мережі індустріальних парків для модернізації виробничих потужностей вітчизняних підприємств, регіонального розвитку галузей виробництва, що потребують розвитку.

Ключові слова: індустріальні парки, інвестиційна привабливість, модернізація економіки, економічний розвиток.

В.Л. ВАКУЛЕНКО,
к.э.н., Министерство экономического развития и торговли Украины

Основные аспекты становления и развития индустриальных парков в Украине

В статье раскрыты аспекты становления и развития индустриальных парков в Украине. Определена роль индустриальных парков в инвестиционной привлекательности экономики государства, значение сети индустриальных